

Notitie

'Effectbeoordeling waterwoningen Oostmaathaven Bunschoten irt natuurwet- en regelgeving'

Datum: 8 september 2010
Contactpersoon: E. (Etienne) de Vries
Projectcode: 10.184
Status: Definitieve versie

1. Aanleiding en doelstelling

De gemeente Bunschoten is voornemens om aansluitend op de bestaande havens van Spakenburg een nieuwe haven aan te leggen, de 'Oostmaathaven'. De aanleg van deze nieuwe haven is onderdeel van het project 'Oostmaat', waarin tevens voorzien is in ondermeer een dijkverlegging en de realisatie van nieuwe woningen. Recent is voorgesteld om watervilla's te situeren in de Oostmaathaven om zo de plannen verder te optimaliseren. Daarnaast is in een ambtelijk vooroverleg met de provincie Utrecht onder andere besproken om het gebouw van de watersportvereniging te verplaatsen naar de landtong. In het kader van de studie naar de gevolgen voor de natuur zou dat een gunstig effect opleveren. De gemeente Bunschoten wil hierin meegaan. In deze studie is daarom rekening gehouden met een verplaatsing van het gebouw van de watersportvereniging naar de landtong.

Door EcoGroen Advies zijn in het verleden diverse onderzoeken uitgevoerd om de plannen te toetsten in relatie tot natuurwet- en regelgeving. Op basis van deze onderzoeken is een ontheffing Flora- en faunawet verkregen (FF/75C/2009/0176), is een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 in procedure en is in nauw overleg met de provincie Utrecht een uitruil van gronden overeengekomen om een netto versterking van de EHS mogelijk te maken (Dhr. J. de Pater, 2008). Door Witteveen + Bos is in 2007 een aanmeldingsnotitie ten behoeve van een mer-beoordeling opgesteld.

De voorliggende notitie is opgesteld op verzoek van de Gemeente Bunschoten (contactpersoon Dhr. J.E.P.M. Reijnen). Verzocht is na te gaan in hoeverre de recente wijzigingen van het inrichtingplan door plaatsing van 15 watervilla's consequenties kan hebben op de uitwerking van het Nee, Tenzij-beleid ten aanzien van de EHS. Opmerkingen van de provincie Utrecht uit een vooroverleg d.d. 26 augustus jl. zijn in deze notitie verwerkt.

2. Plaatsing 15 watervilla's en overige ontwerpwijzigingen

Het voornemen is om in de nieuwe Oostmaathaven 15 watervilla's te plaatsen aan de (zie bijlage 1 en 2 voor situering). Deze villa's worden uitgeruild met aanlegsteigers voor boten; de aanlegsteigers komen nu aan de overzijde van de haven te liggen, langs de boulevard.

De locatie waar in het vorige ontwerp de kantine van de watersportvereniging is gesitueerd, zal worden verplaatst naar de kop van de landtong. Op de oude locatie van de kantine worden ca. 25 parkeerplaatsen aangelegd voor de watervilla's. De noordzijde van deze parkeerplaats die gericht is naar de rietzone van het Eemmeer wordt met een scherm, haag of grondwal afgeschermd, zodat lichthinder richting het rietland geminimaliseerd wordt.

De loods waar in de winter de schepen gestald worden verschuift in de richting van het gebouwtje van de scouting. In de noordgevel van de muur van de botenloods komen geen ramen. In loods wordt nog wel een kleine toiletruimte gerealiseerd voor passanten.

De geplande bebouwing aan de boulevard is over gehele linie met circa twee bouwlagen teruggebracht, hetgeen minder uitstralende lichthinder geeft richting het Eemmeer.

3. Effectbeoordeling EHS-beleid

Inleiding

Omdat een deel van de havenuitbreiding plaats vindt in de bestaande Ecologische Hoofdstructuur is in 2009 een zogenaamde 'nee, tenzij-toets' uitgevoerd¹ om na te gaan of de ontwikkeling haalbaar is in het licht van de Nota Ruimte en provinciaal beleid. Met de provincie Utrecht - zijnde bevoegd gezag – zijn diverse afspraken gemaakt om netto tot een win-win-situatie te komen. Ten koste van een klein deel van de bestaande EHS (0,5 ha.) wordt het resterende deel van het rietland - dat in de huidige situatie niet als EHS is begrensd (2,0 ha) - na de herinrichting onder het beschermingsregime van de EHS geschaard. Ook wordt het rietland dat verloren gaat door het ruimtebeslag van de haven gecompenseerd en zijn mitigerende maatregelen opgenomen op uitstralende effecten door verstoring van licht, beweging en geluid te minimaliseren. De belangrijkste conclusies uit de EHS-studie uit 2009 zijn overgenomen in bijlage 3.

Ten opzichte van de voornoemde studie zijn de volgende wijzigingen in het inrichtingsplan voorgesteld:

1. Plaatsing van 15 watervilla's in de haven en verplaatsing van de aanlegsteigers naar de overzijde van de haven;
2. Aanleg van een parkeerterrein ten behoeve van de watervilla's op de locatie van kantine van de watersportvereniging en verplaatsing van de kantine van de watersportvereniging naar de landtong;
3. Verplaatsing van de botenloods van de watersportvereniging naar de locatie van het scoutinggebouw;
4. Verlaging van de nieuwbouw aan de boulevard met twee woonlagen.

Een en ander is overzichtelijk aangeduid op de kaart in bijlage 1. De vier voorgestelde wijzigingen worden onderstaand getoetst aan het EHS-beleid van de provincie Utrecht.

¹ Vries, E. de (2009). Ontwikkelingsvisie Kuststrook- Oost Bunschoten en de EHS; Toetsing aan het 'Nee, Tenzij'-regime. Rapport 06-257-C. EcoGroen Advies, Zwolle.

1) Plaatsing van 15 watervilla's en uitruil met aanlegsteigers

Situatie

De vijftien watervilla's komen in lijn aan de noordzijde van de nieuwe Oostmaathaven te liggen op de locatie waar in een eerder ontwerp aanlegsteigers waren gesitueerd. De aanlegsteigers worden naar de overzijde (zuidzijde) van de haven verplaatst en komen dan langs de boulevard te liggen.

De entree naar de woningen loopt via een pad dat tussen de haven en het rietland is gesitueerd. Dit pad bestond al in de eerdere plannen en deels ook al in de huidige situatie, en loopt door langs de kade van de huidige havenmonding richting het Eemmeer. Het pad is openbaar en is – zoals in de huidige situatie ook het geval is - bedoeld voor wandelaars en als ontsluiting voor tijdelijke ligplaatsen in de havenmonding.

Ten behoeve van de ontsluiting voor de watervilla's wordt het pad geschikt gemaakt voor incidenteel autoverkeer (verhuizingen, ambulance etc.). Daartoe wordt het verstevigd met grasbetonstenen. Het pad wordt afgesloten voor verkeer met een regelbare palenconstructie. Verlichting langs het pad naar de watervilla's wordt beperkt aangebracht, uitsluitend ter oriëntatie en voor de veiligheid. Tussen het pad en de rietkraag wordt een watergang aangelegd zodat een natuurlijke buffer ontstaat die betreding van het rietland ontmoedigt.

De watervilla's worden twee lagen hoog met een schuine dakconstructie. Omdat zij in het water komen te liggen reikt de eerste woonlaag tot aan het maaiveld. Alleen de bovenste woonlaag steekt boven het maaiveld uit, maar niet boven de rietkraag. De aanliggende rietkraag blijft in de winter namelijk overstaan en steekt jaarrond circa 3 meter boven het maaiveld uit. Het schuine dak steekt wel boven het rietland uit.

In het bestemmingsplan worden de goot- en nokhoogte van de watervilla's geregeld, de rest in een beeldkwaliteitplan. Een beeldkwaliteitplan wordt door de gemeenteraad vastgesteld. Het fungeert dan als een onderdeel van het welstandsbeleid. Bouwaanvragen worden hieraan getoetst. Om uitstraling van licht richting de EHS te voorkomen wordt in de verkoopakte notarieel vastgelegd dat er geen raampartijen toe worden gestaan in de daksijde die georiënteerd is op het rietland. Ook is dit in het beeldkwaliteitplan opgenomen.

Effectbeoordeling

In de huidige situatie wordt naar verwachting ongeveer 2/3 van het rietland verstoord door de aanliggende botenopslag, een wandelpad en twee watergangen die bevaren worden. Er zijn geen bijzondere soorten (zoals kritische broedvogelsoorten, ringslang etc.) bekend die voorkomen in het rietveld, mede vanwege de relatief kleine omvang, de bestaande verstoring en de sterke verdroging en verruiging van de vegetatie.

Door het plaatsen van de watervilla's kan de verstoring richting het rietland en het achterliggend Eemmeer op daarvoor gevoelige soorten toenemen, waardoor soorten verdwijnen of in lagere dichtheden voorkomen. Te denken valt aan verstoring door lichtuitstraling vanuit de woningen en het toegangspad, geluid (gebruik woningen, pad, auto's) en beweging (idem). Deze verstoring zal dominantier kunnen worden naarmate de woningen en verlichting langs het pad verder boven het rietland uitsteken. Hoewel veel soorten gewend kunnen raken aan verstoringsbronnen, hebben vooral onverwachte en onregelmatige optredende verstoringen de grootste negatieve uitwerking. In de onderhavige situatie zijn dat bijvoorbeeld lichten die aan en uit gaan, mensen die zichtbaar worden als zij bijvoorbeeld ramen openen of op balkon zitten en objecten die boven de hoogte van het rietland verschijnen (bijvoorbeeld vlaggen).

In de eerder getoetste versie van het inrichtingsplan is uitgegaan van verstoring op het rietland vanaf de locatie met watervilla's door: gebruik van de nieuwe haven (aanlegsteigers met boten met soms hoge masten), wandelaars langs het pad tussen de haven en het rietland, gebruik van de aanlegsteigers en gebruik van de kantine en botenloods.

In de nieuwe situatie valt de verstoring door gebruik van de botenloods en de kantine op deze locatie weg en zal het verstoringseffect van het gebruik van de aanlegsteigers sterk verminderen. Hierdoor zal de verstoring vanaf het pad dat bezoekers voor deze functies benutten ook sterk afnemen.

Het is niet goed mogelijk om de verstoringseffecten als gevolg van deze wijzigingen in gebruiksfuncties kwantitatief exact te beoordelen. Wel wordt ingeschat dat er netto geen toename is van verstoring op het rietland en mogelijk zelfs een geringe afname. De watervilla's worden jaarrond gebruikt door een beperkt aantal mensen. De verplaatste voorzieningen voor

de haven (aanlegsteigers, botenloods en kantine) worden vooral in de periode 1 april – 1 oktober gebruikt (de kantine jaarrond), maar de verstoring van dit gebruik wordt als veel intensiever ingeschat dan de woonfunctie, vanwege de hogere bezoekersaantallen en sterkere mate van versturende effecten.

De periode van het watersportseizoen overlapt bovendien grotendeels met het broedseizoen en broedvogels worden als de meest verstoringgevoelige groep gezien. In de wintermaanden heeft het rietland nauwelijks een functie voor vogels en overige fauna. Dan is juist het Eemmeer van belang omdat hier grote groepen foeragerende en rustende watervogels verblijven. Effecten op het Eemmeer zijn echter uitgesloten, omdat versturende activiteiten van bewoning niet zover zullen reiken. Het rietmoeras ter plaatse is behoorlijk breed (minimaal 70 meter) terwijl het hoge riet (3 meter) beweging, licht en geluid sterk zal bufferen. Het overgrote deel van de vegetatie van het rietmoeras zal ook in de toekomst 's winters blijven overstaan, terwijl de eerste zone van 5 - 10 meter riet en rietruigte te allen tijde zal blijven overstaan.

Mitigerende maatregelen

Om de mogelijkheid van versturende effecten door gebruik van de waterwoningen op het aanliggende rietmoeras te minimaliseren worden de volgende maatregelen voorgesteld:

- De waterwoningen krijgen maximaal 2 woonlagen met een schuine dakconstructie. De nokhoogte bedraagt maximaal 7 meter, bij een goothoogte van 4 meter ten opzichte van het maaiveld. De goot komt hierbij maximaal 1 meter boven het riet uit.
- Het gedeelte van de waterwoningen dat gericht is op het rietveld en het Eemmeer krijgt aan die zijde geen balkons, om zo bewegingsverstoring te voorkomen.
- In het dakgedeelte dat op de EHS is georiënteerd worden geen ramen geplaatst.
- Aan de waterwoningen wordt geen verlichting geplaatst uitsluitend dan bedoeld ter oriëntatie om de woningen te kunnen betreden.
- De waterwoningen worden niet voorzien van vlaggenmasten of andere objecten die boven het rietveld uitsteken (+ 3 meter boven maaiveld).
- Het pad langs de woningen krijgt geen verlichting die boven het rietland uitsteekt of de rietkraag zijdelings verlicht. Er wordt uitsluitend schaarse en lage verlichting geplaatst (max. 2,5 meter boven maaiveld) die ter oriëntatie en voor de veiligheid dient van de bewoners en gebruikers van het pad.
- De extra verharding om het pad geschikt te maken voor incidenteel autoverkeer wordt uitgevoerd in grasbetonsteen, zodat een natuurlijke overgang naar de oever ontstaat en het gebruik van autoverkeer wordt ontmoedigd.
- Het pad kan voor autoverkeer worden afgesloten met een regelbare constructie.
- Ter hoogte van de watervilla's wordt tussen het pad en het rietland een watergang aangelegd met een breedte (op waterniveau) van 2 meter en minimaal éénzijdig natuurvriendelijke oevers. Op deze wijze wordt betreding van het rietland voorkomen en wordt anderzijds de natuurwaarden versterkt (vispaai, oeverflora). Het water fungeert bovendien als brandgang.
- De eerste 5-10 meter riet en rietruigte ter hoogte van de watervilla's zal te allen tijde blijven overstaan, zodat ook in de wintermaanden de verstoring op het overige rietmoeras en het open water van het Eemmeer worden geminimaliseerd.

2) Aanleg parkeerterrein watervilla's en verplaatsing kantine

De bewoners van de waterwoningen krijgen een parkeerplaats met 25 plekken op de locatie waar in het vorige ontwerp de botenloods en de kantine gesitueerd waren. Op de parkeerplaats en de ontsluiting daarvan wordt alleen verlichting aangebracht ten behoeve van oriëntatie en sociale veiligheid. Gedacht wordt aan lantaarnpalen van maximaal 3 meter hoogte met gerichte verlichting en geen uitstralend of verstrooiend licht. De verlichtingspunten worden schaars aangebracht en niet tegen de rietzone geplaatst. Tevens wordt een scherm, haag of grondwal van minimaal 1 meter hoogte geplaatst tussen de parkeerplaats en het rietland om lichtverstrooiing van koplampen te voorkomen.

De beoordeling van het effect van de parkeerplaats moet in samenhang gezien worden met de plaatsing van de watervilla's enerzijds en de verplaatsing van de kantine, botenloods en ligplaatsen in de haven anderzijds. Dit is in de vorige paragraaf reeds besproken.

3) Verplaatsing botenloods

De botenloods wordt in het meest recente ontwerp verplaatst naar de grote parkeerplaats. Ten opzichte van de oude situatie lijken negatieve effecten op de EHS niet noemenswaardig te wijzigen. De nieuwe locatie ligt circa 130 meter oostwaarts. De rietkraag is hier smaller waardoor enerzijds minder rietoppervlakte verstoord wordt, maar anderzijds de afstand tot het open water wel kleiner is. Er resteert echter voldoende rietruigte en daarnaast een tussenliggende watergang om als buffer richting het Eemmeer versturende effecten op watervogels te minimaliseren. In de botenloods worden geen ramen aan de EHS-zijde aangebracht.

De conclusie luidt dat er geen wezenlijke verschillen zullen zijn in optredende effecten op de EHS tussen beide locaties.

4) Verlaging van de nieuwbouw aan de boulevard met twee woonlagen

Deze maatregel zal leiden tot iets minder lichtverstoring op het rietland en het Eemmeer omdat de bebouwing circa 5-6 meter minder hoog zal worden. Het effect is niet te kwantificeren maar waarschijnlijk tamelijk beperkt, omdat de nieuwbouw al op ruime afstand van het rietland (ca. 90 meter) en het Eemmeer (ca. 180 meter) komt te liggen.

4. Beheerplan voor het rietmoeras

Het rietland zal – in tegenstelling tot wat nu het geval is – in de toekomstige situatie actief beheerd gaan worden. Dit zal de kwaliteit zeer ten goede komen, omdat de vegetatie momenteel overwegend sterk verruigd en verdroogd is.

In de Bijlage 4 is een beheerplan opgenomen met enige achtergrondinformatie over de sturende factoren die de kwaliteit van rietmoeras voor met name broedvogels bepalen, de uitvoering van éénmalige herstelmaatregelen en regulier beheer in de vorm van cyclisch maaibeheer.

Het rietmoeras is momenteel deels in eigendom van de gemeente en deels van de Dienst Domeinen. De gemeente zal in de toekomst het beheer van het gehele rietland gaan uitvoeren en maakt hierover bindende afspraken met de Dienst Domeinen.

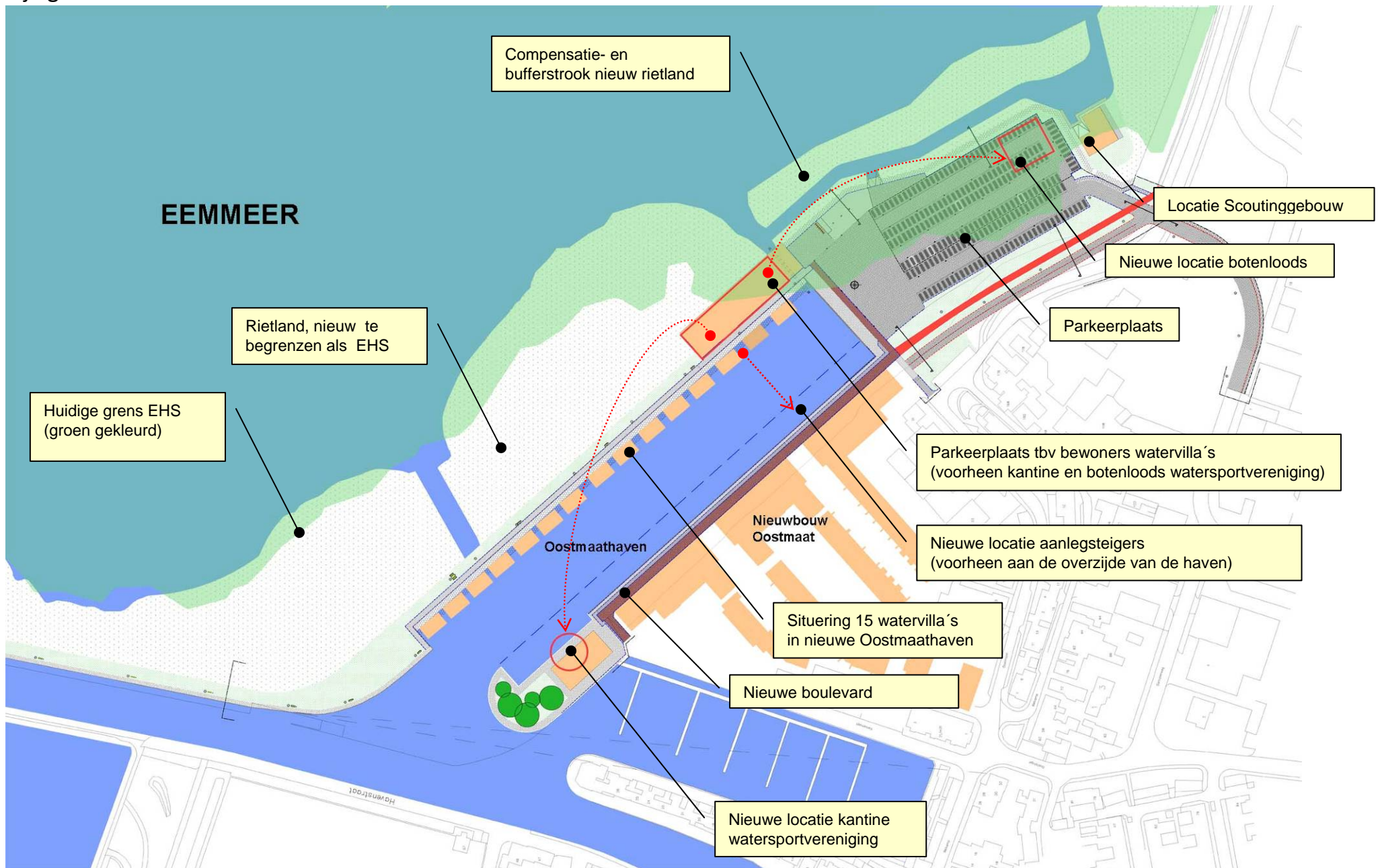
5. Eindconclusies

In de eerder getoetste versie van het inrichtingsplan is uitgegaan van verstoring op het rietland door gebruik van de nieuwe haven (boten met soms hoge masten), wandelaars langs het pad tussen de haven en het rietland, gebruik van de aanlegsteigers, gebruik van de kantine en botenloods en de uitstralende effecten van de nieuwe bebouwing op de boulevard. In de nieuwe situatie valt de verstoring door gebruik van de aanlegsteigers, botenloods en de kantine weg en daardoor eveneens verstoring vanaf het pad dat bezoekers voor deze functie benutten. Ook neemt de uitstraling van licht vanaf de bebouwing op de boulevard af omdat deze met twee woonlagen wordt verlaagd.

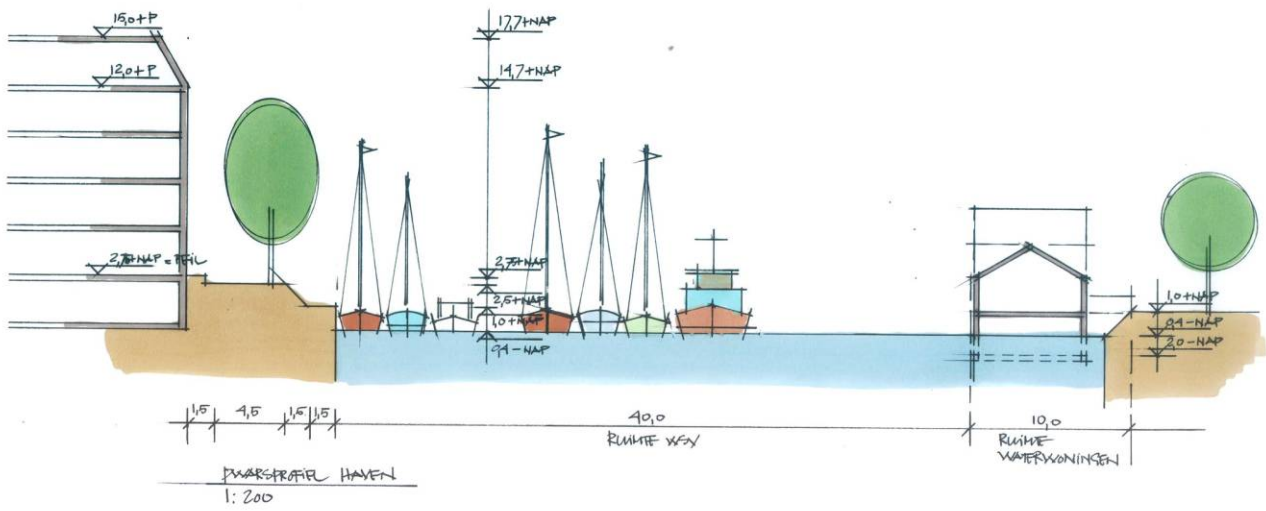
Netto zal dit geen toename van versturende effecten geven op het aanliggende rietland dat in de toekomst onder de EHS zal worden begrensd, mits de genoemde mitigerende maatregelen in acht worden genomen. Het is zelfs aannemelijk dat er een geringe afname van hinder optreedt. Daarmee treedt geen aantasting op van wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS en geen strijdigheid met het 'Nee, tenzij-regiem' van de provincie Utrecht. Onderstaand is een en ander in een tabel samengevat.

	Effect op EHS	Mitigerende maatregelen	Toelichting
<ul style="list-style-type: none"> Plaatsing 15 watervilla's 	-	<ul style="list-style-type: none"> Geen ramen in daken aan zijde EHS Geen balkons aan de EHS-zijde Geen vlaggenmasten etc. hoger dan 3 m Aanleg watergang tussen pad en rietland Handhaven hoge rietkraag Uitsluitend lage oriëntatieverlichting langs pad en aan EHS-zijde villa's Gebruik grasbetonstenen in extra verharding pad Regelbare afsluiting pad voor verkeer 	Beperkte verstoring door nemen van diverse mitigerende maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> Verplaatsing botenligplaatsen 	+		Minder verstoring door: <ul style="list-style-type: none"> grotere afstand van boten tot rietland minder gebruik pad langs rietland
<ul style="list-style-type: none"> Aanleg parkeerplaats tbv watervilla's 	-	<ul style="list-style-type: none"> Afscherming met beplanting/grondwal oid 	Gering negatief effect door beperkte geluid- en lichtverstoring.
<ul style="list-style-type: none"> Verplaatsing kantine 	+ / ++		Gunstig effect. Jaarrond gebruik nu buiten invloedssfeer EHS.
<ul style="list-style-type: none"> Verplaatsing botenloods 	0		Geen verschil met vorige situatie
<ul style="list-style-type: none"> Verlaging nieuwbouw boulevard met 2 woonlagen 	+		Gering gunstig effect door beperking lichtuitstraling
<ul style="list-style-type: none"> Beheer rietmoeras 	++		Zeer gunstig effect vanwege huidige slechte kwaliteit en potentie voor verbetering.

Bijlage 1 **Overzicht situatie**

Bijlage 2 Impressie nieuwe situatie watervilla's

Bijlage 3 Conclusies EHS-toets 2009²

Compenserende en mitigerende maatregelen

De mogelijkheid is aanwezig om maatregelen te treffen die negatieve effecten op de natuurwaarden kunnen verminderen of voorkomen. Mogelijk is ook de aanleg van nieuwe natuur haalbaar.

Herbegrenzing van de EHS

De meest efficiënte wijze om de EHS ter plaatse te versterken is door simpelweg het buitendijkse gedeelte dat nu niet als EHS begrensd is – en na aanleg van de haven resteert – te bestemmen als natuur en door de provincie Utrecht te laten herbegrenzen onder de EHS. Met deze maatregel wordt ter plaatse ca. 2,0 hectare aan de EHS toegevoegd, tegenover 0,5 hectare EHS die door ruimtebeslag van de nieuwe haven verloren gaat. Van de 0,5 hectare EHS die verloren gaat bestaat 0,17 hectare uit moeras, de rest is open water.

Er is ook theoretische mogelijkheid het ontwerp zo aan te passen dat de gehele haven buiten de EHS blijft. Daartoe zou de botenopslag in een smallere strook langs de kuststrook meer naar het zuidoosten 'uitgerekt' moeten worden. Het gevolg is dan wel dat meer delen rietland opgeofferd zou moeten worden. Dit is ecologisch gezien minder wenselijk, dan de voorgestelde herbegrenzing.

Verminderen van verstoring

Het belangrijkste is verstoring van rietvogels tijdens het broedseizoen (1/2 maart eind juli) te voorkomen. Dit is ook de periode waarin visbroed aanwezig is.

Door een uitgekiend ontwerp van havenonderdelen die langs het riet komen te liggen is een uitstralende verstoring naar de aanliggende rietgordel en het achterliggende open water te beperken. Verstoring van watervogels reikt in de regel – afhankelijk van de vogelsoort – tot circa 300 meter (Krijgsveld *et al.* 2004). Een bufferende rietgordel (zie onder) kan uitstralende effecten richting het open water, veroorzaakt door bewegingsverstoring van zich verplaatsende mensen beperken.

Nieuwe natuur

De aanleg van nieuwe natuur, bij voorkeur in de vorm van riet- en biezenvelden, kan het verlies van het huidige areaal rietland compenseren. Door dit strategisch te positioneren op de plek waar havenonderdelen de huidige rietgordel onderbreken (botenopslag), wordt tevens een bufferzone gecreëerd waarmee versturende effecten naar de waterzijde worden beperkt. (zie kaart bijlage V). Een zone van circa 20 x 250 meter (0,5 hectare) is voldoende om de haven volledig af te schermen van het open water en zo uitstralende verstoringseffecten op (groepen) watervogels te verminderen (zie figuur 3).

Andere plekken waar nieuwe natuur te realiseren valt, zijn de delen die nu nog uit openbaar groen bestaan. Hier kan riet- of moerasontwikkeling gestimuleerd worden door het afgraven van de bovenlaag (zie gele markering kaart bijlage IV).

Na aanleg van deze nieuwe natuur dient deze rondom beschermd te worden met een rij paaltjes, zodat betreding en verstoring met boten wordt voorkomen.

Eindconclusie

Geconcludeerd wordt dat de voorgenomen ontwikkeling geen significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS tot gevolg hebben, indien de volgende maatregelen worden genomen:

- Herbegrenzing als EHS van het rietland dat na aanleg van de haven 'overblijft' en nu niet onder de EHS valt;
- Herinrichting als natuur van de onderdelen van het buitendijkse gebied die nu nog geen natuurfunctie hebben;
- Het toepassen van voorzieningen en inrichtingsmogelijkheden zoals aangegeven in hoofdstuk 3 van deze rapportage waarmee uitstralende versturende effecten naar het open water worden voorkomen of beperkt en het aanbrengen van een bufferende rietgordel ter hoogte van de parkeerplaats.

² Vries, E. de (2009). Ontwikkelingsvisie Kuststrook- Oost Bunschoten en de EHS; Toetsing aan het 'Nee, Tenzij'-regime. Rapport 06-257-C. EcoGroen Advies, Zwolle.

Bijlage 4 Uitgangspunten rietbeheer

I ACHTERGRONDEN BIJ HET BEHEER

Ontstaan van het rietland bij Bunschoten

De rietgordel langs de Randmeren is waarschijnlijk in de jaren '50 ontstaan na één of twee droge zomers met een extreem laag waterpeil. Op de drooggevallen oevers heeft aangespoeld rietzaad zich snel kunnen ontkiemen. Daar waar voldoende luwte aanwezig was heeft de rietgordel zich sindsdien geleidelijk kunnen uitbreiden door ophoping van oud plantenmateriaal en sliedsedimentatie.

Op luchtfoto's van het zuidelijke Randmeer is goed zichtbaar dat een brede rietgordel langs de oude landzijde zeer schaars is en uitsluitend te vinden is aan de lijszijde van inhammen in het dijktraject of achter dwars op de dijk gelegen kades of strekdammen. Dit laatste is ook het geval bij het rietland van Bunschoten dat zich ontwikkeld heeft in de luwte van de havenmondning.

Het effect van een tegennatuurlijk waterpeil en rietbeheer op de ontwikkeling van rietvegetaties

Het IJsselmeer en de Randmeren kennen een zogenaamd tegennatuurlijk peilbeheer. In de zomermaanden is het waterpeil circa 20 cm hoger dan in het winterhalfjaar. Het peil wordt kunstmatig gestuurd om in de zomer het agrarische achterland van bevoeiingswater te voorzien en in de wintermaanden – wanneer er juist sprake is van een neerslagoverschot – ditzelfde achterland zo veel mogelijk onder vrij verval te kunnen draineren.

De consequentie van dit 'omgekeerde' peil is voor de ontwikkeling van riet zeer ongunstig. Riet heeft juist in de zomer lage waterstanden nodig om te kunnen kiemen op drooggevallen oevers of zich vegetatief (via uitlopers) makkelijk te kunnen uitbreiden. Een tweede ongunstig effect van het omgekeerde peil op rietvegetaties, is dat opgehoopt plantenmateriaal op de bodem van het rietland in de zomer niet kan afbreken ('verbranden') omdat er geen zuurstof bij de natte bodem kan komen. Hoge waterstanden als gevolg van sterke opstuwung bij storm - een ander zuiveringsmechanisme - dat het rietland in de winter schoon kan vegen – is weinig effectief omdat in die periode het waterpeil kunstmatig laag wordt gehouden.

Het gevolg van dit omgekeerde waterpeil in de Randmeren en in veel andere grote oppervlaktewateren in ons land, is dat riet zich moeilijk kan uitbreiden, terwijl bestaande rietvegetaties in toenemende mate verlanden, verdrogen en verruigen met opslag van ondermeer wilgen. Een tegennatuurlijke peil is verreweg de belangrijkste oorzaak van de slechte kwaliteit van veel rietvegetaties in Nederland en levert een grote bijdrage aan de achteruitgang van veel kritische moerasvogelsoorten, zoals Baardman, Grote karekiet, Snor en Roerdomp.

Een andere factor die deze soorten onder druk kan zetten is te intensief en grootschalig maaibeheer. Op diverse plaatsen wordt het riet jaarlijks geoogst hetgeen resulteert in een monotone vlakte van éénjarig rietland. Kritische moerasvogelsoorten zijn echter gebonden aan overjarig riet (5-10 jaar oud), in combinatie met waterriet (Grote karekiet), éénjarig riet (Porseleinhoen), inundatieriet (Snor, Roerdomp) en kruidenrijke ruigten (Blauwborst).

Samenstelling en kwaliteit van het rietland

In de figuur bij deze bijlage is globaal weergegeven welke vegetatiezones in het rietland bij Bunschoten aanwezig zijn. De vegetatiegrenzen zijn bepaald aan de hand van een luchtfoto (jaar 2007) en kunnen in de praktijk enigszins afwijken.

1. ***Kleine lisdodde.*** Aan de buitenzijde van de rietgordel bevindt zich een monotone, tot 35 meter brede zoom van kleine lisdodde. Deze soort is een pionier van verlandingsvegetaties in langzaam stromend of stilstaand water tot een diepte van anderhalve meter. Zij komt veelal voor op plekken waar de bodem bedekt is met een dikke laag veenmodder³. De lisdoddeplanten vangen het zwevende slib in dat in de luwte achter de strekdam neerslaat. Met de voortschrijdende verlanding richting de dijk neemt de dichtheid van de lisdodden af omdat deze de concurrentie verliest van riet.
2. ***Droog overjarig riet.*** De lisdoddevegetatie gaat vrij abrupt over in rietand. Omdat het riet hier nooit gemaaid wordt en er sprake is van een tegennatuurlijk peilbeheer, hopen de afgestorven plantenresten van voorgaande groeiseizoenen zich elk jaar verder op en heeft zich een dik pakket organisch materiaal op de

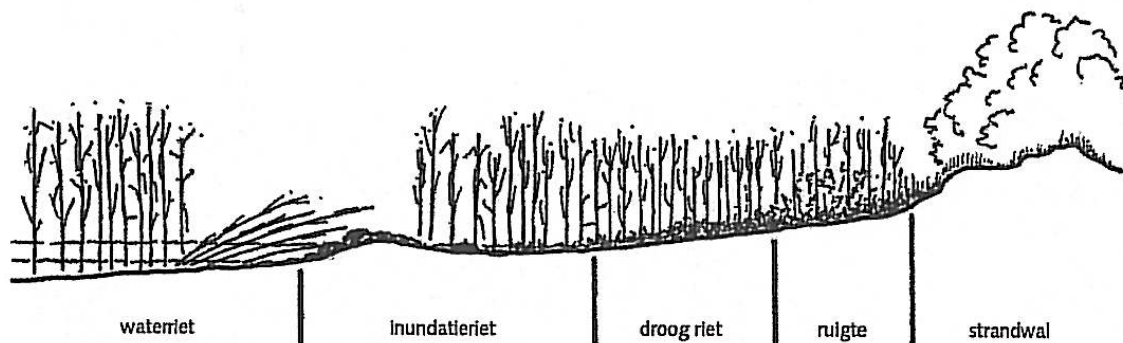
³ Weeda et al. (1994). Nederlandse oecologische Flora, deel 5.

bodem gevormd. Het gevolg is dat het overgrote deel van het rietland zich boven het waterpeil heeft verheven en zodoende droog is komen te staan. Mogelijk bevindt zich op de overgang met de lisdoddevegetatie nog een smalle strook riet dat wel incidenteel overstroomd (inundatieriet), maar waterriet lijkt geheel te ontbreken. Richting de landzijde gaat het riet zeer geleidelijk over in een ruigtevegetatie.

3. **(Riet)ruigte.** Naar mate de bodem richting de dijk droger en voedselrijker wordt neemt het aandeel (ruigte)kruiden tussen het riet steeds verder toe. Het eerst verschijnen vochtminnende soorten als gele lis en waterzuring. Op de drogere delen verdringen bloemrijke kruidensoorten als haagwinde, koninginnekruid en harig wilgenroosje het riet. Langs de dijk aan de oostzijde van het rietland hebben deze ruigtekruiden volledig de overhand gekregen.
4. **Houtige opslag.** Langs de randen van het rietland staan op diverse plaatsen aangeplante knotbomen. In het rietland zelf is in toenemende mate sprake van opslag van houtige gewassen als grauwe wilg, geoorde wilg en gewone vlier. Centraal aan de oostzijde is zelfs sprake van bosvorming. Dit is één van de laatste stadia in de successie van een verlandende zoetwaterplas. Uiteindelijk zal bij ontbreken van dynamiek het riet verlanden (verdrogen) en verdrongen worden door houtige gewassen, omdat riet beschaduwing en droogte slecht verdraagt.

Ter vergelijking met de situatie in Bunschoten is in onderstaande figuur een schematische dwarsdoorsnede weergegeven van de vegetatiezonering van de kustzone zoals deze op veel plaatsen langs het Veluwemeer aanwezig is⁴. Er zijn 5 zones te onderscheiden:

1. Waterriet: permanent in het water staand riet langs oevers. In de situatie van Bunschoten staat hier kleine lisdodde.
2. Aanspoelzone: ophoping van dor golfslag afgebroken rietstengels.
3. Inundatieriet: Periodiek geïnundeerd riet. Deze zone is geheel of nagenoeg afwezig in de situatie van Bunschoten.
4. Droog riet: permanent droog en soms verruigd riet.
5. Ruigte: ruigtevegetatie en sterk verruigd riet waarin ruigte domineert.

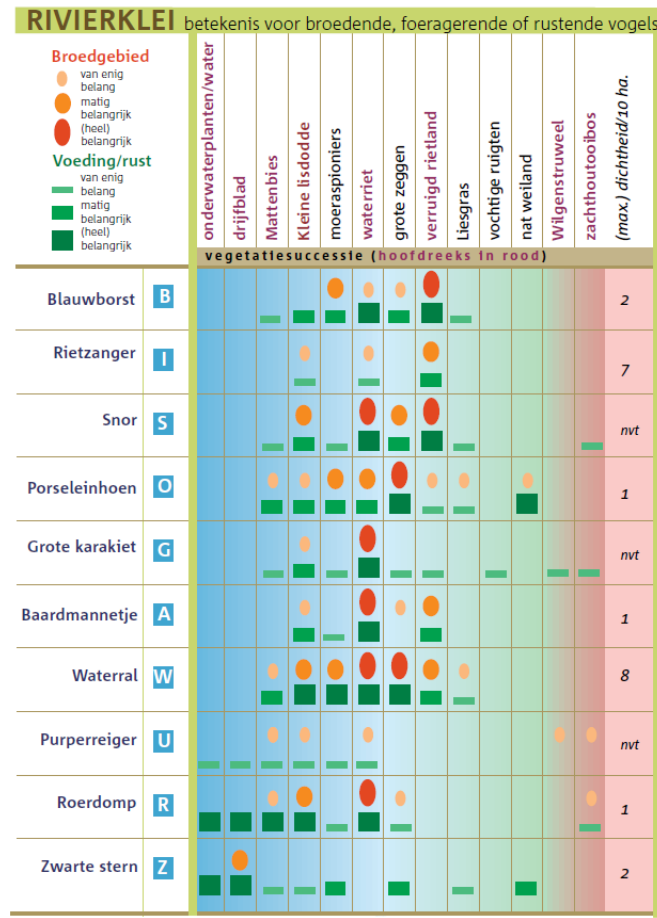
Kansen voor moerasvogels

Vooral voor het broeden van vogels zijn de successiestadia met riet binnen de successiereeksen van groot belang. Deze vegetaties worden ook gebruikt om te foerageren en te rusten. Maar riet is niet het enige type waar wordt gefoerageerd of gerust. Deze activiteiten van moerasvogels vinden plaats in de hele reeks van onderwaterplanten tot moerasbos. Juist een mozaïek van moerasvegetaties en kleinere en grotere wateren met veel oeverranden en verschillende stadia van verlanding biedt de goede uitgangssituatie voor een diverse moerasvogelfauna.

In onderstaande figuur is de relatie tussen moerasvogelsoorten en de verschillende vegetatietypen schematisch weergegeven.⁵

⁴ Van der Hut, R.M.G. & N. Beemster (2007). Ruimte voor riet en moerasvogels langs het Veluwemeer. Beheeradvies voor de Gelderse oeverzone van het Veluwemeer en het Rietveld Elburg. A&W-rapport 982. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek Veenwouden.

⁵ Symposium: Moerasvogels op peil. Moerasvogels houden is moerassen behouden.

II BEHEERMAATREGELEN

Uitgangspunten

Het rietmoeras bij Bunschoten heeft momenteel een lage kwaliteit, met name omdat grote delen verdroogd en verruigd zijn. De successie is te ver doorgesloten en jonge verlandingsstadia ontbreken. Rietmoeras is altijd een tijdelijke situatie en wanneer de natuurlijke dynamiek ontbreekt om de vegetatiesuccessie terug te zetten zijn beheeringrepen noodzakelijk om dit natuurstype in stand te houden.

Met gerichte beheermaatregelen is de kwaliteit van het rietmoeras bij Bunschoten sterk te verbeteren en vooral moerasvogels zullen daar van kunnen profiteren. Uit diverse onderzoeken blijkt dat de dichtheden van moerasvogels in overjarig riet altijd vele malen hoger zijn dan in gemaaid riet (met uitzondering van het porseleinhoen). De aanwezigheid van gemaaid rietland is voor sommige soorten echter wel gunstig door het aanbod aan foerageergebied. De meeste (broed)vogelsoorten hebben een voorkeur voor randen van rietpercelen, waar ze foerageren langs rietoevers, ruigtezones of struweelranden. Het volstaat daarom om minimaal 15% overjarig riet te laten staan in de vorm van rietranden. Het ongemaaide rietland moet dan wel verweven zijn met gemaaid rietland in een mozaïek van vlakken en randen.⁶ Dit type beheer wordt 'cyclisch maai-beheer' genoemd. Daarnaast zullen er ook éénmalige beheermaatregelen noodzakelijk zijn om de

⁶ Van der Winden J., R.M.G. van der Hut, P.W. van Horssen & L.S.A. Anema (2003). Huidige omvang rietogst in Nederlandse moerassen en verbetering van rietbeheer voor Moerasvogels. Rapport nr. 03-042. Bureau Waardenburg BV.

uitgangssituatie te verbeteren. Beide aspecten worden onderstaand verder toegelicht.

Eénmalige maatregelen

Bij de herinrichting van het gebied moet gestart worden met het nemen van een aantal éénmalige maatregelen om de uitgangssituatie te verbeteren. Deze maatregelen zijn genummerd en ook weergegeven op de kaart 'éénmalige maatregelen' in deze bijlage. Alle maatregelen moeten buiten het broedseizoen (maart-juli) worden uitgevoerd.

[1] Afdichten (deel) watergang

Vanaf de 'oude' boothelling loop een watergang door het riet naar het Eemmeer toe. Na herinrichting is deze functie niet meer noodzakelijk. Om te voorkomen dat deze watergang door bewoners of recreanten als ontsluiting naar het meer gebruikt gaat worden is het noodzakelijk deze in ieder geval deels te dichten. Het volstaat om de watergang over bijvoorbeeld enkele tientallen meters tot net onder de waterlijn op te vullen. Op deze plek zal vervolgens riet gaan opslaan.

[2] Afgraven grasberm

De linkeroever van de bij [1] besproken watergang bestaat uit kort gras en kan gemakkelijk betreden worden. Deze grasberm moet over de gehele lengte worden afgegraven tot net onder het waterpeil, zodat zich hier weer riet kan ontwikkelen. Mogelijk is de grond te gebruiken om de naast gelegen watergang op te vullen.

[3] Aanleg afschermdende watergang met natuurvriendelijke oevers

Er dient een nieuwe watergang gegraven te worden tussen het rietland en het pad langs de watervilla's. Zo wordt voorkomen dat bewoners het rietland gaan betreden. De watergang krijgt een breedte van minimaal 2 meter (op waterniveau) en minimaal éénzijdig natuurvriendelijke oevers (bijvoorbeeld de noordzijde; talud 1:4). Deze oevers worden eens per jaar gemaaid (eind augustus-begin september).

[4] Verwijderen houtopslag

In het riet staan diverse aangeplante knotwilgen en is sprake van spontane opslag van houtgewassen. Deze moeten worden afgezet. Om hergroei te voorkomen worden de wortelkluiten ook verwijderd. Dit kan met een kraan (daarna egaliseren!) of met een stobbenfrees.

[5] Eventuele aanleg van open water

In het rietland ontbreken momenteel de successiestadia 'open water met waterplanten', 'waterriet' en 'inundatieriet' – de meest jonge stadia in het verlandingsproces. Deze vegetatietypen zijn uitsluitend terug te brengen door binnen in het rietland een ondiepe plas (max. 2 meter diep) aan te leggen met een grillige en daardoor grote oeverlengte. Een dergelijk milieu zal een enorme aantrekkingskracht gaan uitoefenen op foeragerende en broedende vogels, vissen en libellen. Geadviseerd wordt te onderzoeken of de aanleg van de plas gecombineerd kan worden met het punt [1] Afdichten watergang en de realisatie van het compensatieriet. De rietzode die door aanleg van een plas verwijderd moet worden kan op deze locaties worden teruggeplaatst, zodat hier snel weer de juiste vegetatie zal terugkeren.

Regulier beheer: cyclisch maaibeheer

Na het nemen van éénmalige maatregelen kan gestart worden met regulier, jaarlijks terugkerend maaibeheer:

- Jaarlijks wordt ca. 12,5% van het overjarig riet en de rietruigte gemaaid in de vorm van stroken (breedte 3-10 meter) en vlakken (ca. 0,2 hectare). Er wordt gestreefd naar een grote randlengte. Elke 8 jaar wordt zodoende het volledige rietland gemaaid.
- Aan de landzijde blijft altijd een strook van 5-10 meter (riet)ruigte overstaan om licht- en geluidsverstoring richting het rietland te bufferen.
- De maaierwerkzaamheden worden zo laat mogelijk in de winter uitgevoerd, maar altijd voordat het broedseizoen begint (1 maart).
- Het maaisel wordt altijd afgevoerd. Daarbij wordt de niet-veraarde strooisellaag ook mee afgevoerd.
- Eventueel aanwezig waterriet en de buitenzone met kleine lisdodde wordt nooit gemaaid.
- Elke vijf jaar wordt houtopslag afgezet. In geval van bosvorming wordt eveneens de wortelkluit verwijderd.
- Het precieze maaipatroon wordt nog nader vastgesteld aan de hand van een veldinspectie.

Vegetatiezoning

Eénmalige maatregelen

